

Janez Strajnar,
višji med. tehnik — dipl. sociolog
Onkološki inštitut, Ljubljana

Sociološki in psihološki dejavniki, ki preprečujejo zdravljenje alkoholizma

POVZETEK. Razreševanje problema alkoholizma je zaradi njegovega uničevalnega dela v družini, delovni in družbeni skupnosti, pomembna naloga nas vseh.

Študija predstavlja primer raziskave s tega področja. Prvi del obravnava problem alkoholizma in dejavnike, ki vplivajo na pozno zdravljenje alkoholikov; v drugem delu pa sledi pilotska raziskava, opravljena na vzorcu 30 moških zdravljenih alkoholikov in njihovih zakoncev. Uporabljena je metoda usmerjenega intervjuja in metoda analize dokumentov.

Sklepne ugotovitve ne povzemajo samo osnovnih spoznanj raziskave, temveč imajo hkrati tudi akcijski pomen za družbeno ravnanje, usmerjeno v preprečevanje alkoholizma.

SOCIOLOGIC AND PSYCHOLOGIC FACTORS PREVENTING THE TREATMENT OF ALCOHOLICS. *The problem of alcoholism presents a great challenge to all of us, due to its entailing a destructive action on the family, as well as the working community and the society as a whole.*

This paper presents an investigation carried out in this field. First, the problems of alcoholism and the factors affecting the late treatment of alcohol addicts are listed out. Next, a pilot study which covered 30 male alcoholics after treatment and their families is presented. Method of the directed interview and analysis of the records were applied.

The results imply not only the basic findings yielded by the study, but provide some important guidelines for further social action in the alcoholism prevention.

Alkoholizem je dolgotrajna bolezen, ki se razvija 5—10 in tudi več let. Bistvo alkoholizma je v spremenjenem, asocialnem obnašanju alkoholika, ki je zaradi odvisnosti od alkohola zanemaril svoje družinske, delovne in družbene obveznosti in je z njimi v vedno večjih sporih. V zadnjih desetletjih se je odnos do alkoholizma bistveno spremenil. Spoznali smo, da alkoholik ne pije zato, ker to želi, temveč zato, ker se je pri njem razvila odvisnost od alkohola v taki meri, da mora piti. Alkoholik pa si sam — brez zdravljenja ne more pomagati.

RAZSEŽNOSTI ALKOHOLOIZMA

Alkoholizem je zelo razširjen in težko rešljiv zdravstveni in družbeni problem. Hudolin 1971 — (7) navaja, da je na svetu okoli 30 milijonov alkoholikov. V ZDA 9 milijonov, za Jugoslavijo pa navaja, da jih je okoli 900.000. Dodaja tudi, da je v SR Hrvatski 15 % vseh odraslih bolnih za alkoholizmom.

O razširjenosti alkoholizma v Sloveniji nimamo povsem zanesljivih podatkov.

Bavcon 1961 — (1) meni, da je to število maksimalno 2—3 % vseh oz. 5 % vseh odraslih Slovencev. Rugelj 1971 — (7) sklepa, da je v Sloveniji po razpo-

ložljivih podatkih najmanj 40.000 alkoholikov, glede na uporabo alkoholnih pijač pa sklepa (1973), da imamo 80.000 alkoholikov. Hudolin in Rugelj 1972 — (7) navajata trditev, da skoraj 80 % alkoholikov pride iz družin, v kateri je eden od ožjih članov družine alkoholik. Rugelj (1976) dodaja, da pri celotni populaciji otrok pričakujemo pri nas okoli 5 % alkoholikov, otroci alkoholikov pa se v 40 % vdajo alkoholizmu, kar pomeni, da alkoholizem sam skrbi za svojo naravno reprodukcijo (10).

ALKOHOLIKOVO UNIČEVANJE DRUŽINE

Potek alkoholne bolezni, kadar bolezni ne zdravimo, je mogoče napovedati vnaprej. Jellinek (9) prikazuje razvoj alkoholne bolezni v štirih stopnjah:

- predalkoholno obdobje (od 6 mesecev do 10 let),
- zgodnje alkoholno obdobje (od 6 mesecev do 5 let),
- kritično obdobje,
- končna faza — kronično obdobje alkoholizma.

Ameriška sociologinja Joan Jackson-ova (8) je že leta 1954 opisala značilne stopnje v deformaciji alkoholikove družine. Alkoholik gre skozi vrsto navedenih stopenj, od začetka, ko išče v alkoholu le občasno sprostitev, kar preide kasneje v navado; kasneje išče nove razloge za pitje, spreminja način življenja in z leti pride do stanja, ko prizna poraz ali pa propade.

V bistvu gre v razvoju alkoholne bolezni za dve fazi, ki sočasno potekata in sta med seboj tesno povezani:

- faza uničevanja družine,
- in faza alkoholikovega osebnostnega in socialnega propadanja.

V predalkoholnem in zgodnjem alkoholnem obdobju družina skriva alkoholizem. Po pijanskih obdobjih igrata zakonca navzven vzoren par. Žena poizkuša vse, da bi moža odvrnila od pijače. Prosi in pregovarja ga, gre ponj v gostilno; pogosto še sama popije del pijače, misleč, da bo tako manj odpadlo na moža.

Kasneje se družina izolira. Na skupne obiske ne hodijo, ne vabijo prijateljev, kajti vsak obisk poteka s popivanjem in se konča s pijanskimi scenami. Težave so velike, žena jih skuša prikriti pred otroki in pred delovnim okoljem. Žena še ne išče pomoči, ker bi to pomenilo zanjo, da je poražena v svojih prizadevanjih, da bo z ljubeznijo in drugače rešila problem.

Nadaljnji razvoj alkoholne bolezni privede do dezorganizacije družine. Žena je nad svojimi poskusi, da bi zadevo uredila, obupala. Moža odklanja, uprizarja scene, grozi mu z razvezo, grožnje pa še ni sposobna uresničiti; družini grozi razpad. Nujna je reorganizacija družine. Žena mora prevzeti vso skrb za ekonomsko stanje in druge zadeve v svoje roke; oče, ki je nekoč dajal družinski občutek varnosti, je postal privesek družine.

OSEBNOSTNO IN SOCIALNO PROPADANJE ALKOHOLIKA

V predalkoholni fazi si alkoholik poskuša olajšati vsakodnevne napetosti s pijačo. Postopoma mora piti vedno večje količine alkohola, da bi dosegel zaželeni opoj.

V zgodnjem alkoholnem obdobju pogosto ali celo stalno pije in skrbi, da mu ne zmanjka pijače. Pije tudi naskrivaj. Alkoholik je postal od alkohola psihično odvisen. Še vedno lahko ob določenih priložnostih — z velikim naporom — kontrolira svoje popivanje, kadar se odloči. Mučijo ga občutki krivde; postane razdražljiv in napadalen, če se omenja njegovo popivanje. Pri nekaterih se pojavijo tudi krajša obdobja alkoholnih amnezij.

Za zameglitev neprijetne stvarnosti in sprostitev uporablja »obrambne mehanizme«, ki mu omogočajo, da lahko nadaljuje s svojim pivskim obnašanjem. Svoja ravnanja skuša opravičiti. V začetku pitje zanika, kasneje skuša dokazati, da pije manj, kot mu očitajo; gre za povsem normalno stvar, saj povsod in vsi pijejo. Ne poučeni tem »racionalizacijam« vedno nasedejo. Kasneje alkoholizma ni več mogoče prikrivati, zato alkoholik poišče vzroke zanj. Vedno jih najde in jih odmakne; krivi so: žena, tašča, služba, usoda itd.; do njih se pogosto napadalno obnaša. Večkrat se poskuša tudi krajši ali daljši čas abstimirati, da bi sam sebi dokazal, da lahko zdrži tudi brez pijače in poskuša zabrisati vsa daljša obdobja, ko je popival. Spreminja tudi vzorec pitja in izvaja poskuse dejanskega pobega iz okolja, v katerem živi, kar privede do sprememb v družinskih običajih. Pripravlja si zalogo alkohola in dan začenja z rednim jutranjim obrokom alkohola.

PSIHOLOŠKI DEJAVNIKI VEDENJA ALKOHOLIKOV

Psihološke dejavnike razvoja alkoholne bolezni oz. vedenja alkoholikov lahko prikažemo v več problemskih krogih.

1. Alkoholikova osebnost

Osrednji psihološki problem, ki zbuja pozornost med vzročnimi dejavniki in predstavlja jedro alkoholikovega zatekanja v alkohol, izhaja iz njegove osebnosti — njegove nesposobnosti za dejansko in konstruktivno reševanje življenjskih zahtev. Alkoholizem je tako v tesni povezavi z motnjami osebnosti in s tem s problemi nevroz.

Opravljenе so bile številne študije o psiholoških značilnostih samih alkoholikov. Večina teh študij pa je bila opravljena šele potem, ko je opazovana oseba že razvila alkoholizem, zato lahko le domnevamo, kakšna je bila osebnost, preden je postala alkoholik (Menniger, Knight (6). Tudi običajna psihiatrična preiskava odkrije posebne osebnostne poteze alkoholikov (Milčinski, 1967) (15).

Čustvena nezrelost in nesamostojnost kot najosnovnejša značilnost alkoholikove osebnosti. Številni alkoholiki čustveno ne odrastejo, temveč ostanejo odvisni od očeta in matere, kar se običajno dogaja med 13. in 14. letom starosti.

Nesposobnost ustreznega izražanja čustev. Alkoholiki so zelo občutljivi ljudje, vendar težko izražajo svoje občutke. Alkohol jim v začetku pomaga pri sprostitvi; čustva izražajo z dejanji; pozornost usmerjajo na samega sebe.

Nesposobnost navezave primarnega socialnega stika; strah v medsebojnih odnosih. Alkoholika spremljajo občutki izoliranosti in osamljenosti. S pitjem postaja način obnašanja in razgovor alkoholika vedno manj sprejemljiv za njegovo okolico; njegova družina in prijatelji ga izolirajo iz svojega družabnega kroga.

Alkoholik beži iz življenjskih stisk pa tudi vsakodnevnih težav in problemov ni sposoben obvladati; to ga vodi k popivanju.

Nizka stopnja samospoštovanja je pomembna, ker usmerja alkoholike, da nadaljujejo s popivanjem. Občutki nizkega samospoštovanja pogosto izhajajo iz alkoholikove mladosti, ko je bil čustveno zanemarjen in zapuščen. Razlaga si, da pač nikoli ni bil ljubljen tako, kot bi moral biti — in verjetno sploh ni vreden ljubezni.

2. Dinamične sile, ki zadržujejo in ohranjajo pitje

Alkoholika v njegovem dolgotrajnem razvoju alkoholne bolezni spremljajo osebne spremembe. Pojavijo se različne navade in spremenjeno vedenje, ki je prehodne narave, seveda če se alkoholik prične uspešno zdraviti.

Nagnjenje k lažem. To alkoholiku v začetku nastajanja alkoholne odvisnosti omogoča nabaviti alkohol in skrivati neugodna dejanja, storjena v pijanosti. Kasneje alkoholik laže kar iz navade — brez dejanske potrebe in koristi. S tem pa se pri alkoholiku prično spreminjati načela ponosa, dostojanstva in pravičnosti.

Motnje v čustvovanju — zveržena ljubezen. Alkoholikovo razpoloženje se giblje od ljubeznivosti prek indiferentnosti do sovražnosti. Z ljubeznijo do ljudi si misli, da ga ljudje morajo imeti radi in zanj skrbeti, podobno kot mati skrbi za svoje otroke.

Rugelj, 1976 (10) poudarja, da je odvisnost od alkohola tako močna, da imajo alkoholiki neprimerno rajši pijačo kot ženo. Domov prihajajo vinjeni, zaudarjajo po pijači, cigaretah in telesni nesnagi. Žena takega moža ne more imeti več rada in ga odklanja, kar vodi v nezadovoljstvo in frigidnost. Postopno usihanje spolne moči pri alkoholiku in odklonilni odnos žene do spolnih želja in številni neuspeli poskusi — sprožijo in utrjujejo sumnjo, da mu je žena nezvesta.

Dvojnost alkoholikovega čustvovanja. Vse, kar je povezano z uživanjem alkohola, prinaša ugodje, vse drugo pa neugodje in neprijetnosti. Zaradi te čustvene razklanosti se alkoholik med treznimi ljudmi počuti negotovega, ogroženega in potisnjenega v položaj obrambe.

Alkoholik se v obdobjih treznosti zaveda nemoči in odvisnosti od alkohola. Ta občutek pa je tako boleč, da tega spoznanja ne more priznati samemu sebi, kaj šele drugim. Okolje ga vedno bolj stiska z očitki o njegovem motečem vedenju. Prekinitev pitja brez zdravljenja zahteva od alkoholika veliko napora.

3. Obrambni sistemi alkoholika

Alkoholik vsakega človeka, ki ga ogroža pri popivanju, doživlja kot sovražnika. Z obrambnimi mehanizmi se alkoholik brani pred tragično resničnostjo svojega alkoholizma in dolga leta obvladuje ožje in širše okolje z opravičevanjem svojega ravnanja. Obrambni mehanizmi potekajo pretežno na podzavestni ravni.

Prikazujemo nekatere načine, s katerimi se alkoholik dolga leta brani pred resnico o svojem alkoholizmu tako uspešno, da lahko nemoteno pije, nadaljuje s spremenjenim obnašanjem, povzroča hude težave doma in na delovnem mestu — ob tem pa tudi sam neznansko trpi. (4, 11).

Zanikanje. Predstavlja najosnovnejši obrambni mehanizem, ki izraža alkoholikovo nesposobnost, da bi se soočil z neprijetno stvarnostjo — torej prav tista, ki ga je v začetku privedla k temu, da je uporabil alkohol v pretirani količini. Od alkohola odvisen človek nikoli ne prizna svoje odvisnosti; celo močno vinjen alkoholik se razjezi, če mu kdo očita, da je pijan.

Primer alkoholikovega zanikanja: »saj lahko pijem; lahko pa tudi takoj pustim pijačo«.

Racionalizacija — »obrazložitev«. Ob soočenju s stvarnostjo le težko vzdrži in ohrani preprosto zanikanje, da nima problema s popivanjem in ne pije več kot drugi. Opravičilo za iztirjenje išče toliko časa, dokler se mu ne zdi, da je našel utemeljeno razlago. Navaja razumsko oblikovane vzroke za popivanje. Opisuje različne okoliščine, ki so ga v to vodile: zdravil je gripo; imel težave z želodcem; dela v prahu, zelo težko dela; le nekateri že priznajo, da pijejo zato, da si pomirijo tresoče se roke; da jim misli stečejo oz. da se zjutraj sploh uredijo.

Projekcija. Vzroke za popivanje poskuša alkoholik odmakniti — projicirati izven sebe na kakšno drugo osebo. Navadno jih najde v družini, na delovnem mestu, včasih pa tudi v splošnih socialnih okoliščinah, v katerih živi in dela. Njegovih težav oz. popivanja so krivi drugi, pri samem sebi pa vzroka ne prizna. Pogosto obdolži ženo, ki je težavna, otroci ga ne ubogajo in slabo jim gre v šoli — zato se mora pomiriti s kozarčkom.

Fragmentacija. Alkoholik drobi — »fragmentira« stvarnost v majhne dele. Te potem poudarja in jih prikazuje tako, kot da bi bili ti delčki celota. To mu pomaga zabrisati neprijetno stvarnost.

Primer: »Koliko pijete povprečno dnevno? — So dnevi, ko sploh ničesar ne popijem.«

4. Posebni alkoholikovi pritiski

Ob vse močnejših očitkih in reakcijah okolja mu opravičevanje in utemeljevanje ne zadostuje. Pomaga si z »dejanskimi akcijami za uveljavljanje svoje življenjske filozofije«; Rugelj (1976) jih imenuje tudi »specifične alkoholikove manipulacije« (10). Navajamo nekatere:

- Žena se odloči, da bo zapustila alkoholičnega moža
- mož jo prosi odpuščanja in obljublja, da se bo poboljšal;
- na kolenih jo roti in prosi, naj ne razbija družine;
- pismeno zagotovi, da ne bo nikoli več pil;
- naj se le razveže, saj bo morala iz hiše, ker je stanovanje zapisano nanj;
- naj samo poskusi, rajši jo ubije, ko da bi dovolil, da takšna sramota zadene njegovo hišo;
- če bo odšla, jo bo stalno nadlegoval in do smrti ne bo imela miru pred njim . . .

Alkoholik grozi s samomorom. Grožnja s samomorom pomeni zelo učinkovit način obvladovanja žene. Žena se boji — njene zahteve po prenehanju pitja in ureditvi popustijo, kar vodi do obnove popivanja.

Alkoholik se upira razvezi. Alkoholik si v fazi uničevanja družine poskuša obdržati videz normalnega človeka. V teh prizadevanjih mu dolga leta uspeva, tako da ga okolje dolgo ne spozna za alkoholika.

Razvezi se upira iz naslednjih razlogov:

— boji se, da se bo njegov alkoholizem razkril; ljudje bodo spoznali, da njegov zakon že dolgo razpada in ni tako vzoren, kot ga je povsod prikazoval;

— zaveda se, da je zanj družinsko življenje za vselej izgubljeno; zaveda se, da tako zapit, kot je, ne bo nikoli več našel urejene žene.

Vse to ga vodi v stisko, da se strezni in poskuša prepričati ženo, da se vrne domov, če se je že odselila. Velika večina žena ponovno nasede alkoholikovim obljubam, čeprav ne poznajo nobenega nekdanjega alkoholika, ki bi zaradi obljub prenehal piti.

SOCIOLOŠKI DEJAVNIKI, KI PREPREČUJEJO ZDRAVLJENJE ALKOHOLIKOV

Alkoholizem je družbeno-medicinski problem. Okvarja zdravje posameznika in povzroča probleme v družbenih odnosih. Družba in posameznik pa sta enako pomembna, odločilna in sploh neločljivo povezana dejavnika v nastajanju, razvoju, zdravljenju in preprečevanju alkoholizma.

1. Družbene tradicije popivanja

Alkoholizem ni samo rezultanta duševne zasnove osebkov in njegovih biofizičnih potreb, temveč izvira iz dinamičnega odnosa:

— med posameznikom in družbo

— med socialnimi, kulturnimi in ekonomskimi strukturami njegove ožje in širše okolice.

Navedeni dejavniki imajo pomembno vlogo pri vzrokih, pojavu, razvoju in razširjenosti alkoholizma. Odločajo tudi o socialnokulturni vlogi alkoholika, kar pomeni, da odločajo o metodah in navadah pitja — kako, kdaj, kje in koliko se pije.

Motivi, ki privedejo človeka v alkoholizem in tako ogrožajo mnogo ljudi in zaradi katerih se alkoholomani zelo težko ali pa sploh ne morejo več osvoboditi alkoholizma, pogosto ali skoraj vedno temeljijo na kulturnih situacijah, običajih, navadah in zahtevah, ki jih mora človek izpolniti v veljavnem redu ustreznih kultur. Izvirajo tudi iz napetosti in navzkrižij zaradi ukazov in prepovedi, ki so značilne za vsako kulturo, dalje iz vsega tistega, kar človek mora, kar more in česar ne sme storiti. Kulturno okolje je lahko nenavadno strpno do določenih oblik alkoholizma in jih tudi poudarja. S tem je povezano specifično vrednotenje normalnega, kar pa je od kulture do kulture različno — na čemer temeljijo diametralna nasprotja psihiatrov v razpoznavanju bolezni in statistikah.

V preteklosti so jemali revščino za eno osnovnih karakteristik in povodov za alkoholizem. Novejša raziskovanja (14) pa kažejo, da obstaja alkoholizem na vseh socialno-ekonomskih ravneh. Danes ne mislijo več, da so alkoholiki delavci v industrijskih območjih, ki so slabo plačani, imajo nizko izobrazbo in živijo v slabih stanovanjskih razmerah.

Nov način življenja, ki je nasledek migracije kmečkega prebivalstva v mesta, spreminjanje kmeta v industrijskega delavca in s tem povezane nove metode proizvodnje, spreminjanje patriarhalnega načina življenja, nastajanje ustaljenih oblik družinskih odnosov, sprememba delovnega ritma, novi medsebojni odnosi —

so postali vse bolj zapleteni. Dodati moramo pogosto težke stanovanjske razmere, ki večkrat prisilijo na ločeno življenje za daljše obdobje. Vse to so dejavniki, ki zahtevajo kar največ sposobnosti za prilagoditev. Vsi se ne odzovejo enako na življenjske težave — v spornih situacijah posegajo po alkoholu. Osnova je poskus iskanja izhoda iz težke življenjske situacije.

Nezrela osebnost v življenjskih okoliščinah, v katerih je rasla in se razvijala, ne more kazati motenosti. V spremenjenih okoliščinah in v razmerah z večjo dinamiko pa izgubijo ravnovesje. Zunanji dejavniki so odigrali gibalno vlogo, postajajo pa tudi nosilci patologije in dajejo pečat vedenju takih osebnosti. (12).

V odnosih med imigranti in domačimi prihaja do občutljivosti imigrantov, ki je posledica njihove demoralizacije, neustrezne identifikacije, anomije in »kulturnega šoka«. Imigranti se pogosto zatekajo pred realnostjo v alkoholizmu, drugi v fantazijska sanjarjenja in množične ekstaze. Ti pobegi pred realnostjo skušajo umiriti socialne in emocionalne težave, v katere so imigranti zašli zaradi nestabilnega manjšinskega statusa.

Družina in okolje oblikujeta čustvene načine vplivov in oblike otrokovega doživljanja, hkrati pa daje tudi »obrazce vedenja«, ki odražajo družbene običaje in navade; nosijo pečat tradicionalnega stila življenja, družbene morale, socialne plasti, življenjskega standarda, ekonomskega sistema neke družbe ali kulturnega področja. Izražajo se v odnosu javnosti do uživanja alkohola, do pijanstva, do abstinence ali zmernosti kakor tudi sankcioniranosti običajev pitja, v gospodarskem pomenu, zakonskem reguliranju proizvodnje in potrošnje alkohola itd.

Ta sociokulturna merila in gospodarski vplivi določajo regionalne in sociološke razločke v metodah pitja. Te družbene tradicije ali socialne norme — podobne nepisanemu in neobjavljenemu zakonu, urejajo pravilne in primerne norme vedenja — po starosti, spolu, zakonskem stanu, šolanju, poklicu . . .

Alkohol je v minulih stoletjih postal sestavni del naše kulture, našega življenja. Večina odraslih si sploh ne more predstavljati svojega življenja brez občasne sprostitve, omame z alkoholom. Vse naše življenje od rojstva — do smrti spremlja obred pitja alkoholnih pijač — Rugelj, 1976 (11).

2. Družinsko okolje v razvoju alkoholizma

Pri raziskovanju odnosa med alkoholizmom in posebnimi patogenimi socialnimi situacijami moramo razčleniti najpomembnejše skupine, katerim bolnik pripada — ter v njih živi in dela. Po pomenu so na prvem mestu primarne skupine: družina staršev, lastna družina, krog prijateljev in ožjih sorodnikov; kasneje pa dobivajo vedno večji pomen sekundarne skupine: delovna skupina in delovno okolje, družbene, politične in druge organizacije. Vplivi teh skupnosti se med seboj prepletajo in delujejo drug na drugega.

Primarne skupine so trdno povezane socialne kategorije s širokimi intenzivnimi in mnogostranskimi stiki med člani. Povezuje jih globoko čustvo, sodelovanje, medsebojna pomoč, pri čemer imajo odnosi med družinskimi člani značaj intimnosti in »skupnosti« znotraj skupine. V družini se opravi najpomembnejši del človekove socializacije, in sicer ne le zaradi tega, ker v družini preživi človek prva leta življenja, temveč tudi zaradi tega, ker se tu nastavijo najelementarnejše lastnosti, ki človeku omogočajo sožitje z drugimi ljudmi in z družbo ali tudi ne.

Družina alkoholikovih staršev. Ey (1969) — poudarja, »da ima pristen kontakt z alkoholiki predvsem v prvih letih življenja, ko so nezavedni mehanizmi imitacija in identifikacija zelo močni — pomembno vlogo pri nastanku in razvoju poznejšega alkoholizma«.

Pogosto pri alkoholikih srečujemo očeta alkoholika; srečujemo očeta alkoholika; ta mehanizem postane pozneje faktor klasičnega »heredo-alkoholizma« (6).

Odločilen vpliv alkoholizma staršev pri nastajanju alkoholizma otroka (poznejšega alkoholika) potrjujejo tudi statistična raziskovanja nekaterih avtorjev:

Bleuler (1955) (3) je našel alkoholizem pri starših v 28 % (od 50 alkoholikov jih je imelo 14 očetov alkoholika). Maglajlić in Žanko (1967) (14) sta našla pri 120 anketiranih alkoholikih 47 takšnih, ki so odraščali v družini, kjer je bil eden od staršev ali pa oba starša alkoholika (39,2 %). Lang (1967) (13) pa ugotavlja, da je imelo 60 % njegovih alkoholikov v Zagrebu v svojem družinskem okolju alkoholizem enega ali obeh staršev.

Odnos staršev do alkohola, pogostno oz. redno uživanje alkoholnih pijač doma — pomenita izročilo, ki ga otroci sprejmejo za svojega in so pomembni psihodinamični dejavniki prenašanja alkoholizma iz roda v rod. Dodati moramo, da otroci dobijo prva odločilna izkustva o alkoholnih pijačah ob rojstnih dnevih, praznikih, obletnicah in drugih priložnostih v družini, ne pa izven družinskih krogov (6, 11).

Alkoholikova družina. Alkoholik in njegova družina potrebuje veliko časa, da se prilagodijo spremenjenim družinskim razmeram. Družina alkoholika ne hodi več na obiske, običajno družabni stiki se najprej razrahljajo, na koncu pa povsem ugasnejo, kar privede družino v socialno izolacijo. Družini grozi razpad; žena mora prevzeti vlogo gospodarja. Nekdanji gospodar oz. oče je postal privesek družine; ne zaupajo mu več; postaja predmet sovraštva, zaničevanja, pomilovanja in lažnega usmiljenja.

V družini pride do sprememb prvinske vloge staršev. Oče zanemarja družino in službo; mati pa ni uspešna v obeh vlogah — vloga matere, vloga gospodarja. Družina postane »bojišče«, zato ne daje več topline in občutka varnosti. Družina se tem razmeram prilagaja v taki meri, da ne naredi nič učinkovitega, da bi kaj spremenila. Prav ta prilagojenost na nenormalne razmere dokazuje, da so vsi spremenjeni. Treba jim je pomagati.

Rugelj (1976) (10) poudarja: »... dokler alkoholikova družina pri svojem prilagajanju na bolezenske razmere ne dospe do neke točke brezizhodnosti in »popolnega spoznanja« ter »dokončne odločitve«, da stre alkoholikove »sposobnosti« za suvereno obvladovanje okolja z enim namenom, da lahko še naprej nekaznovano pije in se asocialno obnaša, se alkoholik ne bo odločil za zdravljenje«.

3. Zakaj žena toliko časa vztraja ob možu alkoholiku?

Alkoholiki pridejo na zdravljenje šele po petih, desetih in več letih »alkoholnega staža«. V povprečju so nad 10 let poročeni, kar pomeni, da žena potrebuje v povprečju nad 10 let, da usmeri moža na zdravljenje.

Zapiti mož ravna z ženo kot s sužnjo; otroci morajo prestati največja ponižanja. Žena mora dolga leta večinoma celo do moževe smrti živeti v ponižujočih

razmerah z alkoholikom, zato ker se še ni rešila spon tisočletne neenakopravnosti in suženjskega položaja.

Očitno obstajajo razlogi oz. razmere, ki ženo primorajo, da tako dolgo ostane ob možu-alkoholiku. Nekateri dejavniki so že znani:

»**Pritiski**« na ženo iz alkoholikovega ožjega okolja. Prijatelji, znanci, moževi sorodniki, sosedje na vasi, sostanovalci in drugi govorijo o njej, da je brezčutna in nesramna, ker na starost hoče zapustiti moža, s katerim je dolgo živela skupaj. Posebno radi jo opozarjajo na otroke, ki bodo ostali brez očeta. Moževi sorodniki se bojijo, da ga dobijo v oskrbo, če ga bo žena zapustila.

Verski predsodki ovirajo ženo pri njenem osvobajanju, torej tudi pri odločanju za razvezo. Žene se nekako vdajo v usodo, brezupno trpijo in se tudi same spremenijo.

Ekonomska odvisnost žene posebno na kmetih povsem onemogoči večini žena alkoholikov, da bi z razveznim postopkom »prisilile« moža, da bi se začeli zdraviti.

Stanovanske razmere. Stanovanje je med najpomembnejšimi pogoji za normalno življenje posameznika in vse družine. Ženi, ki zahteva razvezo in nima vsaj zasilnega stanovanja, ne bo uspelo vztrajati pri zahtevi, da se mož uredi in zdravi. Tudi če se žena razveže, svojega asocialnega moža pogosto ne more spraviti iz stanovanja, pa čeprav je brez dela in živi na njen račun.

4. Delovno okolje in poklic

V delovnih organizacijah so do popivanja pretirano strpni. Naš splošen odnos do uživanja alkohola je zelo neprizadet. Pogostno uživanje alkoholnih pijač celo spodbujamo — npr. popivanje ob raznih praznovanjih, majhna ali večja praznovanja posameznikov, sindikalni izleti, nabava alkoholnih pijač po znižani ceni prek sindikalne organizacije, reprezentančni bifeji itd.

Dodati moramo še zmotna stališča o koristnosti alkohola. Nekateri namreč trdijo, da alkohol daje moč za delo, v resnici pa daje le varljiv občutek moči. Alkoholizem oz. alkoholiziranost negativno vpliva na dejavnike, s katerimi je pogojena optimalna produktivnost. Posledice se kažejo kot zamujanje službe, bolniške odsotnosti, krajši dopusti, predčasno odhajanje, vse manjše zanimanje za delo, motnje v medsebojnih odnosih v delovni skupnosti in drugo.

Nekateri avtorji v svojih raziskovanjih navajajo tako imenovane »kritične poklice«. Opazili so, da je alkoholizem zelo različno razširjen pri ljudeh s posameznimi poklici v istih krajih, istih mestih ali enakih delovnih organizacijah, čeprav so bile zelo podobne socialno-ekonomske okoliščine, vzgoja in navade.

Delovne organizacije se želijo alkoholikov znebiti z disciplinskimi ukrepi — s prestavitvijo na nižje delovno mesto, z odpustom ali invalidsko upokojitvijo. Upokojeni alkoholiki propadejo še hitreje. Danes se delovne organizacije že pogosto obračajo na zdravnika splošne medicine oz. na obratno ambulanto. Izkušnje kažejo, da je vse več delovnih organizacij, v katerih imajo dobro urejeno socialno službo ali pa se kdo od vodilnih delavcev posebej zanima, da delavci ne bi prihajali na delo vinjeni in med delom pili alkoholne pijače.

(Prihodnjič: Pilotska študija nekaterih dejavnikov, ki preprečujejo zdravljenje alkoholikov)